

Национална стратегия за учене през целия живот (период 2014 – 2020 година)

Юлия Дончева

Abstract: National strategy for lifelong learning (period 2014 - 2020 year): *The report examines the idea of lifelong learning with its conceptual thinker Nikolaj Frederik Severin Grundtvig developed in modern European and national strategies, plans and programs for the promotion of the European population to lifelong learning allocated to the areas of impact. Training of students, future teachers and social workers, as knowledge, skills, information and competence in the set of problems will make them more confident and capable in their practical application in the field of action.*

Key words: *Lifelong learning, Bulgaria and European Union, impact areas, project management*

ВЪВЕДЕНИЕ

През изминалия програмен период (2007 – 2013 година) една от секторните програми бе „Грюндвиг“. Целта ѝ бе да отговори на двойното предизвикателство пред образованието – от една страна, на големия брой възрастни, които преждевременно са напуснали училище, и от друга страна, на застаряващото население. Образованието на възрастните помага за справяне с тези предизвикателства, като се дава възможност на двете категории лица да подобрят своите знания и умения.

Защо е наречена Грюндвиг и кой е той? Николай Фредерик Северин Грюндвиг (1783 – 1872) е датски свещеник, образователен реформатор и писател, който се счита за основател на традицията за учене през целия живот, Lifelong learning, за разпространител на идеите за „продължаващо обучение“. Неговата теория за „народното училище“ се основава на идеята, че образованието има смисъл, ако е достъпно за всекиго в продължение на целия му живот. Според него, то (образованието) трябва да е насочено не само към усвояването на знания, но и към изграждането на гражданска отговорност и към личностно и културно развитие. Той подкрепя, насърчава и разпространява лийтмотива, че всеки човек, независимо от възрастта и образователната степен, която има, е необходимо да му се дава възможност да учи през целия живот. Ученето, през целия живот е процес на непрекъснато, преднамерено придобиване на знания и умения, на „отваряне“ за нови идеи, решения, умения, поведение. Грюндвиг жалонира факта, че обучението трябва да е въз основа на придобит опит и практики, свързани с реалния живот, а не с абстрактни теми. Тези идеи инспирират създаването на скандинавските „народни училища“, в които образованието за възрастни не се базира на учебници и на властта на преподавателя да избира темите и начина им на представяне, а на свободната обмяна на идеи, мнения и информация между обучаваните и преподавателя. Първото училище, основано на тези принципи, е създадено през 1844 година в Рединг, последвано от много други. Днес коледжите за неформално обучение за възрастни са компонент от скандинавската образователна система, а също така съществуват и в много други страни.

Европейския съюз и България в реализирането на идеята, модела за Lifelong learning. Политиката на Европейския съюз за повишаване на икономическия растеж, конкурентоспособността и социалното включване (целите на Лисабонската стратегия) съставляват рамката на секторните програми. На конференцията на Европейския съвет в Лисабон през март 2000 година, представителите на различните правителства на страните членки на Европейския съюз формулираха 10 годишната си мисия за развитие - *да се превърне в най-конкурентноспособна, динамична, базирана на знания икономика, способна да постигне стабилен растеж с наличието на повече и по-добри работни места и социално сближаване.* Ученето през целия живот, е ключов елемент на тази

стратегия и водеща концепция на Лисабонската програма. Присъединяването на Република България към Европейския съюз, изисква да се следват приоритетите на Лисабонската стратегия и Меморандума за учене през целия живот.

ИЗЛОЖЕНИЕ

България има приета Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 (документът е приет с Решение № 12 на Министерския съвет от 10.01.2014 г). Отличителен белег на българската стратегия за учене, през целия живот, е цялостният подход като по този начин се обхващат всички области на ученето. Документът е адресиран до предучилищното възпитание и подготовката, общото училищно образование, професионалното образование и обучение, висшето образование, продължаващото обучение на възрастни, валидирането на резултати от неформално обучение и самостоятелно учене. Стратегията определя четири основни приоритети насочени към:

- прилагане на образователен подход, който подпомага развитието на всички учещи и допринася за изграждането на мислещи, можещи и инициативни личности, способни да се справят с промените и несигурността;
- повишаване на качеството на образованието и обучението;
- осигуряване на образователна среда за равнопоставен достъп до учене през целия живот, за активно социално включване и активно гражданско участие;
- стимулиране на образование и обучение, съобразено с потребностите на икономиката и промените на пазара на труда.

Предвидените дейности, са разпределени в осем области на въздействие, всички които подкрепят придобиването и непрекъснатото развитие на девет ключови компетентности за учене през целия живот в един общ процес.

Изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот се основава на следните структури и инструменти за изпълнение: Национален съвет за учене през целия живот като стратегическа група за координация на изпълнението; ежегодни Планове за действие в изпълнение на Стратегията; многостепенно ниво на координация и наблюдаване на процеса чрез Национална платформа за учене през целия живот 2020 г.; годишен мониторинг за определяне на степента на изпълнение и проследяване на ефективността; ежегодни доклади до Министерския съвет за състоянието на изпълнението; комуникационен план за взаимодействие на заинтересованите страни. „Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ) определя стратегическата рамка на държавната политика за образование и обучение в периода 2014 – 2020 г., насочена към постигането на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Стратегията е разработена в отговор на предизвикателствата, свързани от една страна с необходимостта страната ни да преодолее последиците от дълговата финансова криза в Европа и света, а от друга да запази националната идентичност и културно разнообразие при реализиране на политиките за сближаване“ [2].

С Решение № 187 на Министерския съвет от 03 април 2014 г. е приет План за действие за 2014 година в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 - 2020 година. Той е съставен от следните дейности, разчетени по времеви ресурс: Дейности за периода 2014 – 2020 година, включващи - Задачи за 2014 година със съответните - Размер и източници на финансиране; срок; очаквани резултати; индикатори за изпълнение (текуща стойност и целева стойност); отговорни институции и организации (водеща и участваща).

Ситуирани са следните ОБЛАСТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ:

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 1: Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот. Дейностите за периода 2014 – 2020 включват:

1.1. Прилагане на Националната квалификационна рамка и разработване на секторни квалификационни рамки.

1.2. Въвеждане на система за валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез Неформално обучение и самостоятелно учене.

1.3. Въвеждане на система за кредити в професионалното образование и обучение до 2016 г. и осигуряване на съвместимост със системата за натрупване и трансфер на кредити във висшето образование.

1.4. Развитие и разширяване на системата за кариерно ориентиране и осигуряване на условия за формиране и развитие на умения за планиране на кариерата, както при учениците и студентите, така и при възрастните.

1.5. Разширяване използването на Европейската система за идентифициране, оценяване и сертифициране на знания, умения и компетентности – документите Европас и Европейски паспорт на уменията.

1.6. Внедряване на система за прогнозиране на потребностите на пазара на труда от работна сила с определени характеристики.

1.7. Разработване и въвеждане на гъвкави форми и пътеки за осигуряване на проходимост в системата за образование и обучение, вкл. насърчаване на лицата, необхванати от традиционната образователна система, чрез разширяване на спектъра от възможности за учене.

1.8. Развитие и разширяване на системата за ограмотяване на възрастните с цел осигуряване на достъп до пазара на труда.

1.9. Създаване на инструменти и платформи за електронно обучение за включване в учене на нови целеви групи, по-специално със специфични потребности и живеещи в отдалечени места.

1.10. Изграждане на партньорски мрежи между средните и висшите училища, научните организации, бизнеса и местната власт, включително за създаване на учещи региони. Заложен период 2014 – 2016 година.

1.11. Популяризиране на ученето през целия живот сред всички слоеве на населението като фактор за личностно развитие, устойчива заетост и социално включване.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 2: Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка:

2.1. Разработване на механизъм за стимулиране на включването на децата в предучилищно възпитание и подготовка и за подкрепа на грижата от най-ранна детска възраст, и особено за децата в неравностойно положение, от мигрантски или ромски произход или със специални образователни потребности, включително с увреждания.

2.2. Осигуряване на двигателна активност на децата в предучилищна възраст, с цел хармонично личностно развитие.

2.3. Насърчаване повишаването на професионалната квалификация на персонала в сферата на предучилищното възпитание и подготовка, вкл. помощник-възпитатели.

2.4. Осигуряване на обучение по български език за деца, за които българският език не е майчин, вкл. за децата на мигранти.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 3: Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище:

3.1. Развитие на подкрепящата среда в системата на предучилищното възпитание и подготовка, и на училищното образование за осъществяване на включващо обучение чрез: подкрепа и мотивация на педагогическите

специалисти за повишаване на квалификацията, стимулиране на екипната работа; осигуряване на гъвкави форми на обучение; осигуряване на специализирани пособия и помагала; индивидуална подкрепа за личностно развитие.

3.2. Въвеждане на модел за ранно оценяване на образователните потребности и за превенция, и ранна интервенция на обучителните затруднения.

3.3. Подкрепа на ученици и възрастни със специални образователни потребности, и с девиянтно поведение за продължаване на образованието или обучението.

3.4. Осигуряване на условия и ресурси за разширяване обхвата на децата и учениците, включени в целодневна организация на учебния ден.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 4: Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността:

4.1. Въвеждане на системен метод за осигуряване на качество на образованието, вкл. създаване на единна система за оценяване на ученици, учители и училищна среда.

4.2. Усъвършенстване на системата на делегираните бюджети в образованието.

4.3. Периодично осъвременяване на учебното съдържание с цел формиране на основни умения и ключови компетентности в съответствие с пазара на труда и новите обществени очаквания.

4.4. Модернизиране на учебния процес чрез прилагане на методически модели, разработени на основата на информационните и комуникационни технологии, дистанционно обучение.

4.5. Насърчаване на трансграничната мобилност на учителите и на останалите педагогически специалисти с цел повишаване на квалификацията и обмен на добър педагогически опит.

4.6. Насърчаване прилагането на европейските инструменти, предназначени за подкрепа на мобилността с учебна цел и на ученето през целия живот.

4.7. Разработване и прилагане на стратегия за насърчаване и развитие на грамотността.

4.8. Подкрепа за участие на учениците в национални и международни конкурси и изяви.

4.9. Усъвършенстване на технологията на обучението с алтернативни форми и методи на работа, включително и използване на електронно съдържание.

4.10. Подкрепа за участие на учителите в електронната европейска платформа за училищно партньорство eTwinning.

4.11. Актуализиране на изискванията към учебниците, съобразени с учебното съдържание и възрастовите особености на учещите.

4.12. Осигуряване на допълнителни условия и възможности за подкрепа на деца и ученици с изявени дарби и на ученици, които срещат затруднения при овладяване на учебния материал, включително и чрез реализиране на целодневна организация на образователния процес.

4.13. Осигуряване на условия и възможности за допълнително обучение на учениците, съобразно индивидуалните им интереси и потребности, с цел развиване на творческите им способности и стимулиране на тяхната инициативност и предприемчивост.

4.14. Разработване и прилагане на съвременни програми за квалификация на учители.

4.15. Насърчаване участието на училищата във всички форми и дейности на Европейската програма „Еразъм+”.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 5: Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност:

5.1. Въвеждане на система за осигуряване на качеството на ПОО (професионално образование и обучение) до края на 2015 г.

5.2. Разработване на модел за признаване на резултати от учене, придобити в професионалното образование и обучение от институциите в системата на висшето образование.

5.3. Актуализиране на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии чрез базирането им на резултати от учене и повишаване на съответствието им с професионалните стандарти.

5.4. Разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка.

5.5. Преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес.

5.6. Разработване и прилагане на политики и мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучението.

5.7. Съчетаване на ПОО с овладяване на ключови компетентности за постигане на по-голяма пригодност на обучаваните за трудова заетост.

5.8. Осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика.

5.9. Въвеждане и развитие на система за актуализиране и допълване на квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие.

5.10. Разширяване на дейностите, които способстват за привлекателността на ПОО, вкл. ежегодно провеждане на Панорама на професионалното образование и обучение.

5.11. Подкрепа за участие на учещи в национални и международни конкурси, включително и на конкурси по предприемачество.

5.12. Модернизация и развитие на образователната инфраструктура и изработване на национална образователна карта.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 6: Модернизиране на висшето образование:

6.1. Осигуряване на реални възможности за повишаване на квалификацията и кариерното израстване на преподавателите във висшите училища. Поощряване на институциите да инвестират в професионалното развитие на научно-преподавателския състав.

6.2. Насърчаване прилагането на европейските инструменти предназначени за подкрепа на мобилността с учебна цел и на ученето през целия живот.

6.3. Усъвършенстване на системата за акредитация чрез въвеждане на гъвкави акредитационни модели и външно оценяване качеството на висшето образование (вкл. чрез институционализиране на Рейтинговата система за висшите училища в Република България).

6.4. Усъвършенстване на модела за прием във висшите училища.

6.5. Усъвършенстване на системата за управление на висшите училища и въвеждане на системи за наблюдение и контрол.

6.6. Прилагане модели на финансиране на системата за висше образование, ориентирани към резултатите от обучението и реализацията на студентите и докторантите.

6.7. Осигуряване на допълнителни гъвкави възможности за финансово подпомагане на обучаваните студенти, специализанти и докторанти чрез развитие на модела за кредитиране, както и осигуряване на стипендии за стимулиране на обучение в приоритетни за икономиката области и специални постижения в науката, иновациите, изкуството, културата и спорта.

6.8. Засилване участието на бизнеса в разработването и осъществяването на учебни планове и Програми.

6.9. Създаване на активни политики за трудовия пазар, насърчаващи наемането на завършващи висше образование, вкл. и чрез финансиране по европейски програми.

6.10. Подпомагане интегрирането на националните висши училища и научни институти в Европейското изследователско пространство вкл. и чрез осигуряване на открит достъп до чуждестранни университетски и научни библиотеки.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 7: Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера:

7.1. Насърчаване на изграждането на мрежи за учене през целия живот на местно ниво, включващи държавни и местни власти и структури, фирми и предприятия, доставчици на образование и обучение, културни институции, предоставящи неформално обучение, неправителствени и доброволчески организации и други с цел споделяне на ресурси (не само финансови) и гарантиране на прозрачност, ефективност и ефикасност на проекти за учене на възрастни, осъществявани с публично съфинансиране при спазване на принципа на партньорство.

7.2. Подкрепа на работодатели за обучение на персонала на работното място, с особен акцент върху малките и средни предприятия, както и предприятията в малки населени места и селските райони.

7.3. Осъществяването на кампании за информиране и повишаване на мотивацията на потенциалните възрастни учещи, включително на работното място и в социалната им среда, осъществявани в сътрудничество с работодатели, неправителствени и доброволчески организации.

7.4. Популяризиране и насърчаване участието на възрастни в инициативи в рамките на новата програма на ЕС „Еразъм +”.

7.5. Насърчаване на доброволчеството сред населението с особен акцент върху младежите и хората в пенсионна възраст, с оглед взаимното им обогатяване и предаването на опит и знания между поколенията.

7.6. Оценка на доброволческия труд чрез система за валидиране на знанията, уменията и компетентностите.

7.7. Целенасочени мерки за насърчаване на работата в мрежа на обществените библиотеки на местно и регионално ниво и утвърждаването им като центрове за придобиване на дигитални компетентности.

7.8. Подобряване на условията в читалищата, музеите и библиотеките за повишаване на културната осведоменост на населението, за предоставяне на възможности за самостоятелно учене и неформално обучение на различни възрастови и целеви групи.

7.9. Засилване на проактивната роля на читалищата, музеите и на библиотеките като инициатори и двигатели за развитие на общностите, и

стимулиране на гражданска активност на местно ниво посредством дейности за учене през целия живот.

❖ ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 8: Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот:

8.1. Нормативно определяне на правата и отговорностите на заинтересованите страни за планирането, изпълнението и мониторинга на политиката за учене през целия живот.

8.2. Разработване на система за комуникация между всички заинтересовани страни в процеса на планиране, изпълнение, наблюдение и оценка на политиката за учене през целия живот, вкл. създаване на мрежа от институции и организации на национално, областно и местно ниво.

8.3. Създаване и прилагане на механизъм за мониторинг на политиката за УЦЖ (учене през целия живот).

8.4. Изграждане на интегрирана информационна система за измерване на въздействието, в която да постъпват данни от отговорните институции, осигуряващи съпоставимост с индикаторите от международните и европейските изследвания.

8.5. Разработване на изследователски механизми в областта на политиката за учене през целия живот, особено в контекста на нуждите на икономиката и пазара на труда.

8.6. Организиране на обученията за повишаване на квалификацията на представители на заинтересованите страни на национално, регионално и местно ниво за планиране, мониторинг и оценка на политиката за учене през целия живот [4].

Състоянието на проблема относно координирането на взаимодействието на заинтересованите страни реализираща политиката за учене през целия живот, според Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година в част 3.4.8. се казва следното: Основен проблем пред усилията за осигуряване на условия за функционираща система за учене през целия живот е взаимодействието между всички заинтересовани страни. Това произтича от междусекторния характер на политиката за учене през целия живот. Нейният успех в създаване на условия, среда и култура за учене през целия живот може да бъде гарантиран, чрез реалните отношения между всички заинтересовани страни в конкретен контекст. Необходимо е свързване на дейностите, които се извършват в националната система за образование и обучение, с дейностите, които предлагат други сектори, като пазара на труда, икономиката, неправителствения сектор, социалните партньори, както и всеки конкретен участник в дейности за учене през целия живот. Друго предизвикателство е свързано с необходимостта от подобряване на координацията и повишаване на административния капацитет за планиране, наблюдение и оценка на политиката за УЦЖ на национално, областно и местно ниво, стимулиране на научните изследвания и анализи, както и засилване на работата за събиране на достатъчно количество статистически данни за информационното осигуряване на процесите в политиката за образование и обучение [2, с. 45].

Формулираната по-горе проблематика е приоритетна дейност на много таргетни групи. Балансираното и градиращо развитие на „социалния капитал, състоящ се от човешкия капитал (хората с техните знания, умения и потребности), от формите на обединяване на обществото със социалните ценности и институции, от културните и моралните ценности на човечеството“ [1, с. 15] е базисната идея позиционирани в целите и задачите за реализиране на Учение през целия живот в световен мащаб.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както бе казано по-горе, Ученето през целия живот и проектно базираната дейност не са от днес, тук и сега „Големите проекти в миналото, както пирамидите в Гиза, Партенона, Колизеума, готическите катедрали в Европа поставят основата на съвременното управление на проекти. Древните архитекти и майстори строители са имали цялостна представа за съвкупността от основните дейности по своите проекти“ [3, с. 5], визия необходима и за менажирането в съвременните условия. Приложението на практическото използване на знанията, уменията, информацията, компетенциите в управлението на образователни и социални проекти, усвоени от студентите бъдещи педагози и социални работници в лекционният курс и в упражненията по учебната дисциплината “Разработване на социално-педагогически проект” позволяват да се изгради у тях увереността за справяне с предизвикателствата заложили както в национални, така и европейски стратегии, планове и програми.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Найденов, Н. и колектив, Устойчиво развитие на регионите, Русе, 2008.
- [2] Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година. www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id. (август 2014).
- [3] Петрова, Е., Управление на проекти, Велико Търново, 2014.
- [4] План за действие в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година. www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=554. (август 2014).
- [5] Рунова, С., С. Точка, Интеграция формальной, неформальной и информальной образовательных систем как фактор эффективной подготовки конкурентоспособного специалиста [Technological Compatibility of Formal and Informal Education as the Factor of Specialists' Effective Tutoring], сп. Професионално образование, кн. 6, 2012.

За контакти:

гл. ас. д-р Юлия Дончева, Катедра “Педагогика, история и психология”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-841 609 208, e-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg